

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3589>

DOĞU AKDENİZ'DE AÇILMAYA ÇALIŞILAN PANDORANIN KUTUSU: ENERJİ KAYNAKLARINDAN ALAN HÂKİMİYETİNE UZANAN EKONOMİ POLİTİK HESAPLAR* INITIATIVES OF OPENING PANDORA'S CHEST IN EAST MEDITERRANEAN: ECONOMIC POLITIC AGENDA FROM THE SOURCES OF ENERGY TO GROUND HEGEMONY

Erhan ÖRSELLİ**
Veysel BABAHAÑOĞLU***

Öz

Doğu Akdeniz, büyük ve bölgesel aktörlerin jeopolitik konumdan kaynaklanan güç mücadeleleri ve doğal gaz kaynaklarına sahip olma isteği, ayrıca Asya ve Afrika'dan Avrupa'ya insani geçiş koridoru olarak kullanılabilmesi açısından adeta pandoranın kutusunun açılmasına aday durumdadır. Devletler dışında terör örgütlerinin bölgede cirit atması ve alan hâkimiyeti kurmaya çalışması da bölgenin kaynayan kazan olmasına vesile olan diğer bir nedendir. Rusya ve ABD'nin Suriye politikası, PYD terör örgütünün Akdeniz'e açılmaya yönelik çabaları, Mısır, Güney Kıbrıs ve İsrail gibi aktörlerin doğal gaz kaynakları sahipliği üzerinden bölgeyi ısıtma çabaları, Doğu Akdeniz'i büyük ve çeşitli unsurlardan müteşekkil bir alev topuna dönüştürme potansiyelini her geçen gün daha da güçlendirmektedir. Bölgesel bir güvenlik örgütü olan NATO, ilk defa Akdeniz'e kıyısı olan ve sorumluluk alanı dışındaki bir ülke olan Libya'ya müdahale etmiştir. Kuzey Afrika'nın en kıymetli petrol yataklarına sahip Libya dağılma sürecine girerek De Facto olarak bölünen ülke, aynı zamanda DEAŞ için de bir mücadele alanı olmuştur. Bölgede başlayan "Arap Baharı" yeniden bir bölgesel dizayna vesile olmuş, Mısır, Tunus, Libya gibi bazı ülkelerdeki iktidarlar değişmiştir. Bölgede Asya ve Afrika kökenli sığınmacı/göçmen sorunu koca Akdeniz'i İtalya ve Yunanistan üzerinden Avrupa'ya geçmek amacıyla adeta bir "sığınmacı denizine" dönüştürmüştür. Bu bağlamda çalışma Doğu Akdeniz'in politik, sosyal ve ekonomik güncel dönüşümlerine ve bu dönüşümlerin arka planındaki nedenlere odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Güçler, Bölgesel Aktörler, Doğal Gaz, Terör Örgütleri, Doğu Akdeniz.

Abstract

Stemming from powerful countries and regional powers' both geopolitical position in East Mediterranean and having reserves of natural gas in itself being just in between the corridor of people who are willing to pass to Europe from Asia and Africa is standing as candidate for waiting The Pandora's Chest to be opened. Apart from the countries in the region; terrorist organizations are wandering in the region who are trying to make use of the atmosphere and dominate the area also cause the region to be in a big turmoil. USA and Russia's Syria Politics, their extensive struggle for PYD terrorist organization to have gate to Mediterranean, and acting countries in the region such as: Egypt, South Cyprus and Israel's initiate to dominate natural gas reserves in the region each day gives a start the tension of the atmosphere get higher and turn it into a potential fire ball composed of big and varying instruments in the region. NATO which is regional security organization, for the first time interfered a country Libya who is out of its area of responsibility and has a border in Mediterranean. Libya who has the most valuable petroleum reserves in North Africa is now in partition. The country which is divided as De Facto has also become an area of combat area for terrorist organization DEAŞ. "Arabian Spring" which is started in the region again led new regional design and change of governments in Egypt, Tunisia, Libya. Asian and African origin refugees' problems in the region led big Mediterranean Sea to be "refugee sea" by the passage of refugees using Italy and Spain as a corridor to Europe. This study focuses on reasons behind the transformation of contemporary changes in politics, social and economic with regards to geopolitics and geo-economics specialties of the East Mediterranean.

Keywords: Global Powers, Regional Actors, Natural Gas, Terrorist Organizations, East Mediterranean.

* Bu çalışma Gaziantep Üniversitesi tarafından düzenlenen 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu'nda sunulan aynı başlıklı bildirinin güncellenmiş ve genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, eorselli@konya.edu.tr

*** Öğr. Gör., Düzce Üniversitesi, Akçakoca Meslek Yüksekokulu, veyselbabahanoglu@duzce.edu.tr

1. GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin her geçen gün enerjiye olan bağımlılıkları ile ihtiyaçları artmakta; böylece enerji kaynaklarının bulunduğu bölgeler, büyük ve çetin bir rekabet alanı haline gelmektedir. Nitekim enerji kaynakları alan hâkimiyeti hem ekonomik hem de politik açıdan gün geçtikçe önemi artan bir unsur olarak, bölgesel ve küresel güçlerin mücadelelerinin merkezinde yer almaktadır. Günümüzde enerji sadece ekonomik ve ticari bir kaynak olarak değil, aynı zamanda stratejik bir kaynak olması nedeniyle, enerjiye hâkim olan gücün, aynı zamanda bölgeye de hâkim olması söz konusu olacaktır. Bu nedenle enerji kaynaklarını kontrol etmek devletlerin stratejik hedefleri arasına girmiştir.

Doğu Akdeniz, jeopolitik ve jeoekonomik açıdan dünyanın en önemli bölgeleri arasında yer almaktadır. Birçok medeniyetin doğuşuna ve batışına beşiklik eden Akdeniz bölgesi hem kara bağlantısı hem de deniz bağlantısı nedeniyle tarih boyunca egemen olunmak istenmiş böylece çokça defa el değiştirmiştir. Bölgenin kıtalararası geçişe aracılık eden bir bölge olması, tarihi ve ticari yollar üzerinde yer alması beraberinde girift sorunları ya da büyük imkânların kapısını arayabilecek potansiyeli de getirmektedir.

Özel olarak Doğu Akdeniz Bölgesi ticari, jeopolitik ve jeoekonomik özellikleri nedeniyle anılan rekabetin yoğunlaştığı bölgelerin başında gelmektedir. Doğu Akdeniz'in sahip olduğu enerji kaynakları bakımından gelecekte de rekabetin artarak devam edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bölgede enerji kaynakları üzerinden yaşanan rekabet günümüzün yeni çatışma alanlarından biridir. Bu rekabetin orta ve uzun vadede de devam edeceği aşikârdır. Bu rekabet İngiltere gibi büyük aktörlerden başlayıp, Mısır, Lübnan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), İsrail, Yunanistan, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) gibi devletlere kadar bir dizi aktörün de içinde olduğu bir rekabettir. Bu rekabet ekseninde küresel ve bölgesel aktörler Türkiye'yi bypass edecek politikalar izlerken, Türkiye oyunun dışında kalmamak adına çeşitli adımlar atmakta ve uluslararası hukuktan doğan haklarını her platformda dile getirmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin kendi kıta sahanlığı içerisinde "Barbaros Hayreddin Paşa, Fatih, Yavuz ve MTA Oruç Reis" adlı sondaj ve sismik araştırma gemileri ile petrol ve doğal gaz arama ve sondaj çalışmalarını başlatması önemli bir adım olarak zikredilebilir.

Bu bağlamda çalışmada öncelikle, jeopolitik bir tez olarak nitelendirilen "deniz hâkimiyet teorisi"nden bahsedilmekte, ardından bölgenin jeopolitik ve jeoekonomik özellikleri ve önemi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca bölge kaynakları üzerinde çıkar hesapları yapan küresel ve bölgesel aktörlerin politikalarına ve bunların bölge üzerindeki etkilerine yer verilmektedir. Çalışmada daha sonrasında bölgenin sahip olduğu hidrokarbon kaynaklarının ekonomik değeri ve bölgenin stratejik özelliklerinden hareketle bölgedeki güç dengesinin değişme potansiyelinin olduğuna vurgu yapılarak, Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz politikası analiz edilmektedir.

2. BİR JEOPOLİTİK TEORİ: DENİZ HÂKİMİYETİ TEORİSİ

ABD'nin 20. yüzyıl deniz stratejisinin kurucusu olan Alfred Thayer Mahan (1840-1914); aynı zamanda İngiltere, Japonya ve Almanya donanma kuvvetlerinin gelişimini de büyük ölçüde etkilemiştir. Denizler üzerine stratejiler geliştiren Amerikalı Amiral jeopolitikanın öncülerinden biri olarak kabul edilmektedir. Mahan, İngiltere'nin dünyaya yön verdiği bir zamanda ABD'nin dünya gücü olması için jeopolitik teoriler geliştirmiştir (Karabulut, 2005, 48).

Enerji güvenliği konusunda bugün de güncelliğini koruyan Deniz Hâkimiyet Teorisi'nde Mahan; teorisini daha çok İngiltere'nin küresel güç olarak görüldüğü 19. yüzyıldaki İngiliz donanmasını inceleyerek ortaya koymuştur. Mahan'ın teorisi her ne kadar 19. yüzyıl dünyasında ortaya konulmuş olsa da bugünün jeopolitik hamlelerini de açıklamaktadır. Deniz yolları, her şeyin değerinin para ile ölçüldüğü sermaye odaklı kapitalist sistemin vazgeçilemez unsuru olarak küresel ve bölgesel aktörler tarafından korunmaya ve üzerinde hâkimiyet kurulmaya çalışılmaktadır. Bu açıdan günümüz dünya sisteminde hegemon güç olarak kabul edilen ABD'nin deniz yollarına ve araçlarına hâkim olması ve stratejik noktalardaki üstünlüğü hegemonik güç olarak varlığını devam ettirmesinin başlıca unsuru olarak kabul edilmektedir (Akzeybek, 2016, 32).

Mahan açık denizleri, kıtaları birbirine bağlayan engin ovalar olarak görmektedir. Nitekim dünya ulaşımının kontrolü için deniz yollarının kontrol edilmesi gerekmektedir. Ayrıca dünya egemenliği için deniz dışı alanların da ele geçirilmesi ve bu alanlarla anavatan arasındaki bağlantının devamının sağlanması gereklidir (Ural, 2009: 133). Mahan'dan hareketle "denizlere hâkim olan dünyaya hâkim olur" anlayışı bağlamında büyük devletlerin güvenlikleri, siyasi ve ekonomik varlıkları deniz güçlerine ve denizlere olan hakimiyetlerine bağlıdır. Denizlere kıyası olmayan ülkeler için bile denizlere hakimiyetin dost ya da düşman ülkelerde bulunması bir beka sorunu haline gelebilmektedir (Ulaş, 2011, 29).

Mahan tarafından geliştirilen deniz jeopolitiği; kuşaklardan merkeze, denizlerden ise kara parçalarına doğru gelişen bir alan hâkimiyeti stratejisi kurma odaklıdır. Mahan, büyük devletler arasında yaşanacak olan savaşların sonuçlarının muhakkak denizlerde kazanılacağını savunmaktadır. Bu nedenle Mahan; ABD'nin kara sınırlarının dışında ve uzak bölgelerde savaş gücünü artıracak ve ona dünyanın başka bölgelerinde de savaşma imkânı sunacak bir deniz politikası uygulamasını tavsiye etmiştir. Bu noktada Mahan'a göre mihver sahalarda hakimiyet sağlayan gücün yayılmacı potansiyeline karşı ancak çevre denizlerde gerçekleştirilecek bir kuşatma başarılı olabilir. Bu nedenle Mahan, ABD ve İngiltere'nin ortak menfaatlerini Çin'in kontrol altında tutulması ve Rusya'nın kuşatılmasında görmektedir (Akter; 2016, 195).

Mahan'ın teorisinden hareketle dünyayı kontrol etmek isteyenler eğer stratejik deniz yollarını kontrol edebilirlerse dünyayı kontrol altına alabilirler. Bu bağlamda Doğu Akdeniz'e ve bölgenin enerji kaynaklarına sahip olan ülkeler dünya enerji politikasına yön verebilen ülkeler olacaktır. Nitekim Doğu Akdeniz hem deniz yolları hem de kara bağlantıları dikkate alındığında üzerinde hâkimiyet kurulması gereken önemli bir geçiş bölgesi, enerji üretim ve transfer bölgesidir. Ayrıca kıyıdaş ülkelerin tarihsel özellikleri de göz önüne alındığında din ve kültür birlikteliklerinin de olduğu bir alan olarak konumlandırılabilir.

3. DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİĞİ VE JEOEKONOMİSİ

Dünya egemenliği için hangi coğrafik alanlar üzerinde hâkimiyet kurulacağı ya da devletlerin yayılması için hangi coğrafik nedenlerin gerekçe olarak gösterileceğini analiz etmek; coğrafya üzerine geliştirilen bir politika bilimi olan jeopolitiğin konusudur (İşcan, 2004, 47). Bir başka ifadeyle jeopolitik; ülkelerin, bölgelerin, kıtaların, askeri alanların, hava, deniz ve kara sahalarının durumunu ve bu durumu etkileyen coğrafi, tarihi, siyasi, ideolojik, demografik, askeri, sosyal ve ekonomik koşullar gibi çeşitli faktörleri inceleyen bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (Hasanov, 2012, 203).

Günümüzde sayısız kullanım alanları olan jeopolitika terimi aslında topraklar ve bu topraklar üzerinde yaşayan insanlara nüfuz edebilme ve iktidar kurabilme rekabetiyle ilgili olan her şeyi ifade etmektedir. Siyasi hareketler, terör örgütleri arasındaki güç mücadelesine varıncaya kadar her türlü siyasi mekanizma arasında oluşan güç çekişmesi, topraklar üzerinde hâkimiyet sağlamak ve tahakküm kurmak gibi unsurlar jeopolitikanın inceleme alanları arasındadır (Lacoste, 2008, 8).

Ekonomilerin karşılıklı bağımlılığı, politik rekabet ve çatışmaların genellikle sıfır toplamı oyunla sonuçlanması ve kısa dönemde taraflara herhangi bir kazanç sağlamaması, ekonomik ve politik iş birliğini zorunlu hale getirmektedir. Belli belirsiz aralıklarda dünyanın farklı coğrafyalarında görülen çatışmaların ve terör olaylarının kökenini jeoekonomik konumu yüksek olan coğrafyaların zayıflatılması, stratejik öneme sahip olan enerji kaynaklarının eşit dağıtılmaması ve transferi neticesinde ortaya çıkan ekonomik rekabetin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu yönüyle jeoekonomik yaklaşım küreselleşme süreciyle birlikte ekonomik ve politik dünyada ulus devletlerin kendilerini değişen şartlar altında yeniden tanımlamalarına ve yeni dünya düzeninde kendilerini konumlandırmalarına yardımcı olmaktadır (İnan, 2011, 80-82).

İbn-i Haldun'a göre "Coğrafya Kaderdir". Bu yönüyle bir bölgenin sahip olduğu jeoekonomik, jeopolitik, jeostratejik, jeokültürel gibi unsurlar o bölgenin kaderini belirlemektedir. Bölgenin sahip olduğu yer altı ve yer üstü kaynakları ve bu kaynakların çeşitliliği uluslararası ilişkilerin yönünü belirleyerek sadece sahil devletlerin değil, aynı zamanda küresel ve bölgesel aktörlerin de ilgisini çekmektedir (Yılmaz, 2016: 101). Bu durumu ortaya koyan etkenlerden biri de şüphesiz 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın faaliyete geçmesi ile Doğu Akdeniz'in Avrupa ile Asya arasında gerçekleşen ticaretin ana güzergâhı konumuna gelmesidir. Doğu Akdeniz'de gerçekleşen ticaret güzergâhı Türk Boğazları ile Karadeniz'e, Sicilya ve Messina Boğazları ile Batı Akdeniz'e ve Atlantik Okyanusu'na, Süveyş Kanalı ile de Kızıl Deniz ve Hint Okyanusu'na kadar ulaşmaktadır. Tüm bunlara ek olarak Doğu Akdeniz; Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Balkanlar gibi komşu bölgeleri kontrol edebilen bir konuma sahiptir. Bu nedenle Doğu Akdeniz'de söz sahibi olan bir devlet anılan bölgelere hem siyasi nüfuz etme hem de askeri müdahalelerde bulunabilme imkânına da kavuşmuş olacaktır (Özgen, 2016, 36).

Tarih içerisinde her dönem Doğu Akdeniz küresel ve bölgesel aktörlerin ilgi odağı olmuştur. Bölgede var olan enerji potansiyelinin üst düzeyde olması bu ilgiyi artırmakla birlikte, ülkelerin kendi menfaatlerini maksimize etmek isteği karşısında hem uzaktan güvenlikleri kontrol etme çabası hem de bölge ülkelerini baskı ve kontrol altında tutma isteği nedeniyle Doğu Akdeniz gelecekte de önemini koruması söz konusu olacaktır. İngiltere'nin Kıbrıs'ta askeri üslerinin bulunması, ABD'nin bölge ülkelerinde yer alan üslerinin yanı sıra uçak gemilerini Doğu Akdeniz sularında dolaştırması, Rusya'nın her daim bir üs edinme çabaları bu durumu açıklar mahiyettedir (Yaycı, 2012, 6-7).

Mahan'ın Deniz Hâkimiyeti Teorisi'nden hareketle Akdeniz'i kontrol etmek; Ortadoğu, Avrupa, Kuzey Afrika'yı ve buralardaki enerji kaynaklarını da kontrol edebilme noktasında büyük avantaj sağlayacağı aşikardır. Akdeniz Bölgesi, zaman zaman Türkiye'nin siyasi ilişkilerinin sorunlu olduğu Suriye, İsrail, Mısır gibi aktörler ile Kıbrıs Adası'nı ve Yunanistan gibi ortak bir NATO ülkesini de barındırmaktadır. Libya gibi petrol zengini ve parçalanmakta olan bir ülkenin, Süveyş Kanalı ve Filistin'in varlığı, bölgeyi jeoekonomik ve jeopolitik bakımdan önemli kılmakta ve büyük aktörlerin çatışma alanı haline dönüştürmektedir (Akbaş ve Gedik, 2015, 421).

Doğu Akdeniz, Süveyş Kanalı'na derinlik kazandıracak olan bir ticari kavşak noktası olarak görülmektedir. Bu nedenle Doğu Akdeniz'e sadece kıyası olan ülkelerin değil, aynı zamanda ABD, Çin, Rusya ve Avrupa Birliği gibi bölgesel ve küresel aktörlerin de ilgisini cezbetmektedir. Bu ilginin temelinde ise bölgenin taşıdığı ekonomik, siyasi ve askeri önemi yer almaktadır. Doğu Akdeniz; Süveyş Kanalı'nın Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlaması ile birlikte, Avrupa ile Asya arasında gerçekleştirilen ticaretin ana güzergâhı olmuştur. Süveyş Kanalı'nın genişletilmesi ile birlikte günlük kapasiteyi iki katına çıkararak geçiş sürecini kısaltmış ve bölgenin stratejik önemine ek olarak bir de kritik öneme haiz deniz ulaştırma hattını ortaya çıkarmıştır. Günümüzde Doğu Akdeniz'de gerçekleşen ticari dolaşım boğazlar yoluyla büyük bir bölgeye ulaşmaktadır. Doğu Akdeniz; Türk Boğazları aracılığıyla Karadeniz'e, Sicilya Boğazı ve Messina Boğazı aracılığıyla Batı Akdeniz'e ve Atlantik Okyanusu'na, Süveyş Kanalı aracılığıyla Kızıl Deniz ve Hint Okyanusu'na kadar uzanan bir ticari dolaşıma kaynaklık etmektedir. Bununla birlikte Doğu Akdeniz; Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Balkanlar gibi coğrafyaları da kontrol altında tutan bir jeopolitik konuma sahiptir (Özgen, 2016, 36; Şeker, 2018, 211).

Ortadoğu'da yaşanan savaş ve çatışmalar, istikrarsız yapılar karşısında sınırlar yeniden çizilmektedir. Özellikle Doğu Akdeniz'in sahil dar ülkesi Suriye'de yaşanan savaş ve çatışma ortamı yoğun uluslararası göç dalgalarının yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durum ise kimi zaman devletlerin sınır güvenliğini tehdit edebilmektedir (Babahanoğlu ve Bilici, 2018: 734). Doğu Akdeniz, çevresinde gelişen tehditler karşısında bir tür tampon bölge özelliği taşımaktadır. Terörizm, uyuşturucu ticareti, silah kaçakçılığı, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı, düzensiz göç, uluslararası örgütlü suç, yoksulluk, demokrasi karşıtı rejimler, kitle imha silahlarının yayılması, Afganistan'dan Sahra Altı Afrika'sına kadar uzanan istikrarsızlık, bölgenin çevresindeki özelliklerinden bazılarıdır. Doğu Akdeniz'de söz sahibi olan bir devlet, siyasal olarak bölge ülkelerine de nüfuz edebilecektir. Bu doğrultuda ihtiyaç halinde çıkarları doğrultusunda bölgeye askeri müdahalelerde bulunabilmesi de söz konusudur. Özellikle askerî açıdan Orta Doğu'da yaşananları takip etme olanağı sunması ve Libya örneğinde olduğu gibi gerekli görüldüğü takdirde askeri operasyonlar için hayati bir konuma sahiptir (Şeker, 2018, 207).

Doğu Akdeniz son yıllarda enerji konusuyla birlikte dünya gündeminde önemli yer edinmektedir. Bunda İsrail ve Mısır açıklarındaki sırasıyla Leviathan, Tamar ve Zohr sahalarında önemli ölçüde doğal gaz bulunup üretilmesi büyük rol oynamaktadır. Bunun yanında diğer sahil dar ülkeler olan Lübnan, Suriye, Türkiye, GKRY ile KKTC deniz alanlarındaki potansiyel rezervler de dikkat çekici bir boyuta ulaşmıştır (Özdemir ve Hasan, 2018, 410). Özellikle bulunan yeni doğal gaz rezervleri ve bunlara paralel gerçekleşen ruhsatlandırma faaliyetleriyle birlikte boru hattı projeleri bölge ülkelerinin gündemlerinde yoğun bir biçimde yer edinmektedir. Bu gelişmeler karşısında Doğu Akdeniz'in küresel ve bölgesel bölüşümü sorunu yeniden gündemde yerini alarak devletlerarası ilişkileri karmaşık bir hale sürüklemekte böylece tansiyonu yükseltmektedir (Arıboğan ve Bilgin, 2009, 109-131; Bilgin, 2009, 57-88).

Dünya üzerinde yaşanan savaşların ve çatışmaların temelinde tarih boyunca enerji ve su kaynaklarına erişim ve bu alanlar üzerinde hâkimiyet kurma çabası yer almaktadır. Bu kapsamda Doğu Akdeniz, sahip olduğu enerji kaynakları nedeniyle dünya enerji arz ve talebinin merkezinde yer alarak bir egemenlik mücadelesi sahası olmaya devam edecektir. Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattıyla beraber diğer doğalgaz ve petrol boru hatları ile su kaynakları, Doğu Akdeniz'in enerji açısından önemini bir kez daha ortaya koymaktadır (Katman, 2013, 17).

Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeoekonomik önemi; Rusya, Ortadoğu, Kuzey Afrika, Avrupa Birliği, ABD, Çin ve Hindistan'ın enerji ihtiyacını karşılayacak olan petrol ve doğal gaz gibi ana enerji kaynaklarının yer aldığı bir üçgenin merkezinde konumlanmasından kaynaklanmaktadır. Dün olduğu gibi bugün de rakip güçlerin ekonomik ve askeri üstünlüğüne kaynaklık edecek olan topraklar, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynakları ve bu enerji kaynaklarının transfer yolları için mücadele alanı olarak kabul edilen Doğu Akdeniz, jeopolitik ve jeoekonomi ile enerji arasında var olan ortak ilişkinin sürdüğünü ortaya koymaktadır (Özer, 2013: 69). Süper güçler için enerji kaynaklarının kontrolü aynı zamanda güvenlik meselesi bağlamında bu gücünü tahkim etmek için önemli bir araçtır. Küresel dünya düzeninde her devlet güvenliğini enerji başta olmak üzere her alanda daha da güçlendirmeyi arzu etmektedir. Her ne kadar 21. yüzyılda çok farklı

güvenlik tanımları ve yaklaşımları ortaya çıkmış olsa da devletlerin en önemli aktör olarak uluslararası sistemde gücünü tahkim için her yolu mubah karşıladığı realist güvenlik anlayışı önemini korumaktadır (Aydın, 2018, 116-119).

4. DOĞU AKDENİZ ENERJİ KAYNAKLARI KARŞISINDA KÜRESEL VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN POLİTİKALARI

Günümüz dünya doğal gaz rezervlerinin %47'si Doğu Akdeniz'de bulunmaktadır. Bölgede son zamanlarda gerçekleştirilen petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri kapsamında önemli yeni rezervler bulunmuştur. Doğu Akdeniz'de son yıllarda keşfedilen yaklaşık 10 civarında yeni doğal gaz alanı için hesaplanan nihai kurtarılabılır rezerv 2.24 trilyon m³'e ulaşmış bulunmaktadır. Teknik başarı oranları %60'ı geçerken, tahmin edilen ticari karlılık oranları %50 seviyelerine ulaşmış bulunmaktadır. Bir yandan doğal gaz pazarları güvenikleştirilmeye çalışılırken, bir diğer yandan da bu alanlarda üretim aşamalarına geçilmiş durumdadır. İsrail, Akdeniz'deki Leviathan ve Tamar sahalarında gerçekleştirmiş olduğu doğal gaz arama faaliyetleri kapsamında 1 trilyon m³ fazla kanıtlanmış doğal gaz rezervi keşfetmiştir. Benzer şekilde GKRY'nin vermiş olduğu izin neticesinde Afrodit sahasında 100 milyar m³ üzerinde doğal gaz rezervini ortaya çıkarmıştır. İtalyan ENI şirketi ise Mısır'ın Zohr sahasındaki doğal gaz rezervlerinin 850 milyar m³ olduğunu açıklamıştır. Filistin'in deniz alanında keşfedilen Gaza Marine doğal gaz sahası ise, atıl durumda beklemektedir (Yılmaz, 2018, 1-2; Balkaş, 2019, 2).

Doğu Akdeniz'de bulunan petrol ve doğal gaz enerji kaynaklarının keşfedilmesi dünya piyasaları bakımından oyun değiştirici bir özelliğe sahiptir. Bunun yanı sıra enerji diplomasisinin ve küresel enerji oyunlarının ilk sıralarına yerleşmiş bulunmaktadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) göre bölgede bulunan petrol ve doğal gaz yatakları üzerinde sahildevletleri olan Mısır, Türkiye, Kıbrıs Adası, Lübnan, Suriye, İsrail ve Gazze Şeridi hak sahibidir. Bu kapsamda bölgedeki enerji kaynakları Doğu Akdeniz'e sahildevletleri olan Türkiye, GKRY, Yunanistan, İsrail, Lübnan ve Mısır'ı karşı karşıya getirmektedir. Özellikle Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı'ndan sonra Doğu Akdeniz'deki enerji üreticisi olan ülkelerde ortaya çıkan ekonomik ve siyasi krizler bölgedeki petrol ve doğal gaz üretimini önemli boyutta etkilemiştir. Örneğin Suriye ve Mısır'da petrol ve doğal gaz üretimi düşmüş, İsrail enerji alanında bölgede önemli bir pozisyon kazanmıştır (Üstün, 2016, 3-4).

Bölgesel ve küresel oyunların kurulduğu, denklemin değiştiği günümüzde, Doğu Akdeniz'in istikrarsız konumu enerji güvenliği açısından hayati öneme sahip olup, aktörlerin konumlarını yeniden gözden geçirmelerini gerekli kılmaktadır. Küresel aktörler çıkarları doğrultusunda Suriye, Libya, Mısır gibi jeopolitik açıdan Doğu Akdeniz'in önemli ülkelerini şekillendirmeye çalışmaktadır. Rusya ve Çin kendi çıkarları doğrultusunda İran'ı jeostratejik açıdan önemli bir ülke olarak kodlamakta ve Suriye'yi de kaybetmemek için mücadele etmektedirler. ABD ve AB bölgedeki çıkarları doğrultusunda analitik bir mücadele içerisinde (Akbaş, 2017, 269).

Doğu Akdeniz'e sahildevletleri Suriye 19 Kasım 2003, Lübnan 19 Ekim 2010, İsrail ise 12 Temmuz 2011 tarihinde Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilan etmiştir. AB'nin de desteğini alan GKRY; 2 Nisan 2004 tarihinde KKTC ve Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını yok sayarak "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına Birleşmiş Milletler'e 200 millik bir MEB ilanının yapılmasını sağlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde GKRY; Mısır ile 17 Şubat 2003 tarihinde, Lübnan ile 17 Ocak 2007 tarihinde MEB Sınırlama Anlaşmaları imzalamıştır. GKRY; benzer anlaşmaları Lübnan ile 17 Ocak 2007 tarihinde, İsrail ile ise 17 Aralık 2011 tarihinde imzalamıştır (Aksu, 2013, 163; Başeren, 2015, 40).

Çin bölgede Rusya ile birlikte hareket etmekte ve askeri tatbikatlar düzenlemektedir. Ayrıca bölgedeki enerji kaynakları üzerinde hâkimiyet kurmak adına ihtiyaç duyduğu petrol iletim hatları ve sıvılaştırma tesisleri için GKRY ile temaslar kurmaktadır. Rusya, Mısır'ın enerji meselelerine müdahil olmakta, İran'ın desteğiyle Suriye'de yaşanan olaylara müdahale etmekte, Libya'da yaşananlara dayanak noktaları geliştirmektedir. ABD, bölge enerji denklemini için İsrail-Mısır-Suudi Arabistan iş birliğine büyük önem vermekte ve önemli gördüğü aktörlerle ikili çözümler üretmeye çabalamaktadır. AB, İsrail-Yunanistan-GKRY tarafından somutlaştırılan Doğu Akdeniz Boru Hattı'nı finansal anlamda desteklemektedir. Türkiye-GKRY arasında yaşanan anlaşmazlık, bölgenin geleceği için en önemli sorun olarak tanımlanmaktadır (Şeker, 2018, 221).

Türkiye, GKRY, Yunanistan, İsrail, Lübnan, Mısır ve Suriye gibi Doğu Akdeniz'deki sahildevletleri ülkelerin yanı sıra, enerji piyasasında söz sahibi olan ABD ve Rusya gibi bölge dışı aktörler de bölge için bir takım yeni stratejiler geliştirmektedir. Ortadoğu ve Doğu Akdeniz petrol ve doğal gaz yatakları dikkate alındığında Avrupa kıtasının enerji ihtiyacını karşılayan en önemli güzergâhlardan birini Türkiye oluşturmaktadır. Bu yönüyle Avrupa'nın önemli güvenlik ve enerji güzergâhı Türkiye'dir. Haliyle

Türkiye'siz bir AB'de güvenli bir enerji güzergâhı kurmak kolay olmayacaktır. Ayrıca İngiltere de Kıbrıs'ta yer alan Ağrotur ve Dikelya Askeri Üsleri ile bölgede faaliyetler gerçekleştiren son derece önemli bir ülke pozisyonundadır. Böylesine güçlü devletlerin var olduğu bir bölgede, yaşanabilecek en ufak çapta bir kıvılcım, büyük bir çatışma potansiyeline sahip gözükmemektedir (Aydın, 2019, 720-724; Şafak, 2015, 8).

4.1. Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Yönelik İzlediği Politikalar

Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji kaynakları diğer ülkeler için olduğu gibi Yunanistan içinde umut verici düzeyde büyük önem taşımaktadır. Yunanistan bölgedeki enerji kaynaklarından 2020 yılına kadar toplamda 6-7 milyar m³ kadar faydalanabilirse, sadece Afrodit sahasındaki enerji düzeyi Yunanistan'ın potansiyel tüketimini %25 ile %50 arasında karşılayabilecek ve azaltabilecek düzeydedir. Yunanistan Cezayir'den pahalıya aldığı sıvılaştırılmış doğalgazı Afrodit sahasından sağlayarak ekonomik anlamda olumlu kazanımlar elde etmeyi ummakta ve bölge ülkeleri ile olan ilişkilerini bu beklenti üzerinde yürütmektedir. Afrodit sahası Leviathan sahasına bağlanmasa bile GKRY ile Yunanistan arasında yapılacak uzun vadeli bir anlaşma, Yunanistan'ın ihtiyaç duyduğu enerjiyi önemli ölçüde sağlayacaktır. Bu durum özellikle Yunanistan'ın enerjide dışa bağımlılığını önemli düzeyde azaltacaktır. Yunanistan mevcut jeostratejik yapı gereğince "Vassilikos LNG Projesi"nin farkındalığını artırma gayreti içerisindedir. AB ülkelerine bölgedeki enerji kaynaklarının transferinin sağlanabilmesi için Yunanistan çıkarları doğrultusunda ikili bir alternatif olarak kendi toprakları üzerinden geçen boru hatlarının oluşturulması veya Vassilikos'tan sıvılaştırılmış doğalgaz terminali kurularak transferin gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Yıldırım, 2016, 4).

Ege Denizi'nin Güney sınırını oluşturan adalar ile Doğu Akdeniz'deki Meis'i ana kıtasının kıyıları olarak kabul eden Yunanistan, Mısır ve GKRY ile ortak hatların çizilmesi gerektiğini savunmaktadır. Tek başına hiçbir şekilde KKTC temsil yetkisi bulunmayan GKRY, kendini Kıbrıs Adası'nın tek yetkili devleti olarak görmektedir. Bu nedenle de batıda Yunanistan, güneyde Mısır, güneydoğuda İsrail, doğuda Lübnan ile ortak hattı esas alan MEB sınırlandırmalarına göre hareket etmektedir. Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve özellikle GKRY'nin inisiyatifinde ortaya çıkan gelişmeler, her iki devletin başta Türkiye ve Mısır olmak üzere bölgede adaları bulunmayan diğer sahil devletleri aleyhine kıta sahanlıklarını ve böylece MEB sahalarını genişletme çabası içerisinde olduklarını göstermektedir. Özellikle her iki ülke Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanına sıkıştırarak politikaları izlemektedirler (Erol, 2018, 35-36).

GKRY, 26 Ocak 2007 tarihinde çıkarmış olduğu bir kanun ile petrol ve doğal gaz arama amaçlı 13 adet ruhsat sahası ilan etmiştir. Bu sahalarda oluşturulan parsellerden bazıları üzerinde İtalyan ENI, Güney Kore'den KOGAS, Fransız TOTAL, Rus NOVATEK ve ABD'li enerji şirketi NOBLE Energy şirketleri petrol ve doğalgaz arama çalışmaları yapmak üzere ruhsat almıştır (Peker vd., 2019, 97).

GKRY doğal gaz rezervlerini Yunanistan ve İtalya'ya taşımak için İsrail ile birlikte hareket etmektedir. Ayrıca ihtiyaç duyduğu maddi desteği AB'den alarak Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi'ni hayata geçirmeyi planlamaktadır. Böylece GKRY, Türkiye'yi oyun dışı bırakarak doğal gaz rezervlerini Avrupa'ya ulaştırma gayreti içerisindedir. Türkiye; GKRY'nin Doğu Akdeniz'de gerçekleştirmeye çalıştığı bu fiili durum karşısında, kendi petrol ve doğal gaz aramalarını sürdürmektedir. Diğer aktörler tercihlerini KKTC'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını koruyarak enerji kaynaklarının çıkarılması, işletilmesi ve kullanılmasında yönünde belirlerlerse Türkiye Doğu Akdeniz'de enerji iş birliğine açıktır. Ancak aksi bir durumda Türkiye, KKTC'nin haklarını korumak adına Doğu Akdeniz'de gerginliği göze alacaktır. Nitekim İtalyan ENI şirketinin sondaj gemisinin faaliyetleri 2018 yılında Türk savaş gemileri tarafından engellenmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. GKRY'nin Doğu Akdeniz üzerindeki bu tutumu Ankara tarafından bir fırsatçılık olarak kabul edilmekte ve gerekirse askeri seçeneklerin de kullanılabileceğinin altı çizilmektedir (Yılmaz, 2018, 3-4).

4.2. İsrail, Suriye ve Mısır'ın Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Yönelik İzlediği Politikalar

Doğu Akdeniz'de bulunan enerji kaynaklarına yönelik bölgesel ve küresel aktörler arasında en pervazsız politikalar İsrail tarafından yürütülmektedir. Öyle ki Filistin'in sahip olduğu doğal kaynaklara yatırım yapmasına, işletmesine ve hatta kullanılmasına izin vermeyen İsrail, Filistin karasularında doğalgaz arama faaliyetleri gerçekleştirmekte ve çıkan enerji kaynaklarına el koymaktadır. Bu nedenle 2012'de Gazze açıklarında bulunan enerji kaynaklarına yönelik Filistin, herhangi bir yatırım yapmamaktadır. İsrail ilk olarak Levant ve Tamar sahalarında zengin enerji kaynakları keşfetmiştir. Bölgede arama ve sondaj faaliyetlerine devam eden İsrail, bölge ülkelerini kendi çizgisine çekerek çeşitli enerji antlaşmaları yapmaya çalışmaktadır. Bu konuda özellikle GKRY ve Mısır, İsrail'in stratejik ortağı olarak ön plana çıkmaktadır (Yücedağ, 2019, 10).

İsrail'in Doğu Akdeniz'de enerji arama çalışmaları 1960'lı yıllara kadar uzanmaktadır. İsrail her ne kadar 1960'lı yıllarda Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına başlasa da enerji kaynaklarının ana keşif dönemi özel şirketlerin çalışmalara katılmasıyla gerçekleşmiştir. İlk küçük keşifler Haziran 1999'da Noah/Noa offshore alanında ve Şubat 2000'de Mari-B sahasında yapılmıştır. Yine ilk deniz aşırı buluntu, ABD ve İsraili şirketler Avner, Delek Sondajı, Isramco ve Dor tarafından Ocak 2009'da Tamar 1 sahasında yer almış bunu Mart 2009'da Dalit 1 sahasındaki keşifler izlemiştir. Delek, Tamar ve Dalit'in sahip olduğu doğal gaz miktarının İsrail'in doğal gaz ihtiyacını 20 yıldan fazla bir süre karşılayabilecek düzeyde olduğu tahmin edilmektedir (Gürel vd., 2013:2). İsrail'in Aşdod'da bulunan petrol sahasında %47 oranında hisse sahibi olan ABD'li Noble Energy şirketi İsrail'in Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarına yönelik yürüttüğü arama ve sondaj faaliyetlerinde en büyük desteği sunmaktadır. Noble Energy, 1998'den bu yana Afrodit sahası da dâhil birçok MEB sahasında hidrokarbon keşfi gerçekleştirmiştir. İsrail, 2004-2013 yılları arasında Filistin kıta sahanlığında bulunan Gazze Şeridi'nin deniz yetki alanlarını gasp ederek "Yam Tethys Projesi"ni hayata geçirmiştir. Bu proje, Doğu Akdeniz'de İsrail kıyılarına yaklaşık 20 km açıklıkta bulunan Mari-B, Noa ve Pinnacles doğalgaz yataklarını kapsamaktadır. Oslo anlaşmalarını göz ardı eden İsrail, Filistin kıta sahanlığında bulunan bölgelerde enerji arama ve sondaj platformları kurmakta ve Filistin ile iş birliği yapmamaktadır. (Aksoy, 2016, 4-12).

Doğu Akdeniz'in sahil devletlerinden bir diğeri olan Suriye'de ise, diğer ülkelere kıyasla durum biraz daha farklıdır. 2011 öncesi Suriye Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarına yönelik arama faaliyetleri gerçekleştirmek için ihaleler yapmış ve bu ihaleleri Rus enerji şirketleri kazanmıştır. Ancak 2011 yılında Suriye'de başlayan savaş ve çatışma ortamı ülkeyi adeta bir buhran ülkesine dönüştürmüştür. Böylece 2011 öncesinde Doğu Akdeniz'de Suriye Enerji Bakanlığı'na yürütülen faaliyetler savaş ve çatışma ortamının getirmiş olduğu güvenlik sorunu ve istikrarsızlık gibi gerekçelerle sonlandırılmıştır. Suriye yaşadığı bu sorun nedeniyle, Doğu Akdeniz'deki MEB alanlarının paylaşılmasında ve bölgede bulunan enerji kaynakları üzerinde güçlü ve etkili bir söz hakkı elde edecek aktif bir rol alamamıştır. Suriye'de yaşanan savaş ve çatışma ortamı ile bölgesel ve küresel aktörlerin Doğu Akdeniz üzerindeki çıkar çatışmaları bölgenin jeopolitik dengelerini de değiştirmektedir (Acar ve Mutlu, 2018, 605). Suriye, 2003 Kasım ayında "Suriye'nin Karasularında Ulusal Egemenliğin Belirlenmesi" adlı yasa ile karasularını, iç sular, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB'e yönelik rejimlerini düzenlemiştir. İlgili yasa kapsamında Suriye; karasularını 12 deniz mili, bitişik bölgesini 24 deniz mili ve MEB'ini 200 deniz mili olarak belirlemiş ve BM'ye bildirmiştir. Suriye, MEB ilanını ile birlikte sahillerinde sismik araştırma ve yeni enerji kaynakları için süreli araştırma izni vermiştir. Suriye'nin 2011 yılında petrol-doğalgaz arama izni verdiği sahalardan kuzeyi, Türkiye-Suriye kara sınırının bittiği noktanın 30 deniz mili batısına denk gelmektedir. Bahsi geçen bu alan Türkiye'nin deniz yetki sahası içerisinde yer almaktadır (Yaycı, 2012, 25- 26).

Bölgenin bir diğer önemli ülkesi yapmış olduğu anlaşmalar ve konumu itibarıyla şüphesiz Mısır'dır. Denizden doğalgaz çıkararak ihraç eden ilk bölge devleti olan Mısır, 1970'li yıllara kadar uzanan bir arama ve sondaj faaliyeti içerisindeydi. Mısır böyle bir geçmişe sahip olmasına rağmen bu üstünlüğünü kaybederek doğalgaz ithal eden devlet durumuna gelmiştir. Bu durumun yaşanmasında iki temel neden yer almaktadır. Bu nedenlerden ilki 2000'li yıllarda enerji alanında artan iç talebi karşılamaya dönük yeni yatırımların yapılmaması iken ikincisi; ülkede yaşanan iç karışıklıklardır. Ancak 2010'lu yıllara gelindiğinde Mısır yeniden geleceğe dönük politikalar ortaya koymaya başlamıştır. Bu kapsamda öncelikle çeşitli ihaleler yoluyla Shell, BP, ENI gibi enerji sektöründeki büyük uluslararası şirketlere ruhsatlar vererek Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bu politikalar sonucunda Shorouk sahasında 2015'de ENI şirketi tarafından Zohr adı verilen Doğu Akdeniz'in 850 Milyar m³lük en büyük doğalgaz keşfi gerçekleştirilmiştir (Erol, 2018, 37).

Mısır'ın Doğu Akdeniz özelinde izlediği enerji politikalarında Mursi ve Sisi dönemlerinde ciddi farklılıklar da söz konusudur. Mursi, Nisan 2012'de Mısır'ın İsrail ile yaptığı doğal gaz transfer anlaşmasını, Mart 2013'de ise 2003 yılında GKRY ile imzalanan MEB anlaşmasını yürürlükten kaldırmıştır. Mursi izlediği enerji politikalarında Türkiye ile iş birliği içerisinde olmuştur. Bu durumun en somut örneği Türkiye öncülüğünde gerçekleştirilmeye çalışılan Doğu Akdeniz'deki Levant İşbirliği'dir. Ancak Mursi'nin Türkiye ile iş birliğine dayalı olarak yürüttüğü Doğu Akdeniz enerji politikaları Mısır'da gerçekleştirilen askeri darbe neticesinde antidemokratik bir biçimde iktidarı ele alan Sisi tarafından sonlandırılmış, ayrıca daha önceki dönemlerde yapılan anlaşmaları yeniden yürürlüğe konulmuştur. Bu durum, Doğu Akdeniz'de yapılan enerji iş birliklerinin kırılğan bir zemin üzerinde yürütüldüğünü, siyasi iktidar değişimlerinin yapılan anlaşmaları sona erdirebildiğini göstermektedir (SDE, 2019, 8). Mısır, darbe sonrası Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Bahreyn'den oluşan Körfez Koalisyonu ile birlikte İsrail'in de desteğini alarak kendi MEB sahalarda rahat hareket etmektedir. Mısır, Doğu Akdeniz Gaz Forumunda İsrail'in çıkarları

doğrultusunda aktif roller üstlenmekte, GKRY ve İsrail ile bölgede askeri tatbikatlar yürütmektedir. Temmuz 2018'de Lefkoşa'da düzenlenen Dış Rumlar Konferansı'na İsrail, Mısır ve Amerika Birleşik Devletleri'nin büyükelçileri katılarak birer konuşma yapmışlardır. Anılan konferansta Mısır büyükelçisi Mai Taha Muhammed, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarına yönelik izlediği MEB politikası hakkında konuşurken Türkiye'yi askeri güç kullanma ile tehdit etmiştir. Mısır'ın Doğu Akdeniz'de ki önemli enerji yatakları Zohr sahasında yer almakta ve bu bölgenin %30'u Rusya'ya satılmış bulunmaktadır. Mısır, bölgede Almanya ile anlaşılan ilk Doğu Akdeniz ülkesi olarak Alman DEA Suez GMBH Grubuna ruhsat vermiştir. ABD Jeoloji Araştırma Kurumu verilerine göre Mısır kıta sahanlığında 850 milyar m³ gaz bulunmaktadır (Yücedağ, 2019, 11).

4.3. Rusya'nın Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Yönelik İzlediği Politikalar

Doğu Akdeniz'e kısa yoldan güçlü bir şekilde ulaşmaya çalışan Rusya, izlediği Avrasyacılık politikası ile Avrasya'nın güney batı kanadı olan Doğu Akdeniz'i önemli bir konuma getirmiştir. Bu nedenle Rusya, Suriye'de yaşanan olaylara müdahil olmaktadır. Çünkü Rusya'nın Suriye'deki çıkarları ve elde ettiği kazanımlar izlemiş olduğu Avrasya projesi için oldukça önemlidir. Avrasya'da hâkimiyet kurmak isteyen Rusya kendisi açısından Doğu Akdeniz'i güvenli bir hale getirmek zorundadır. Benzer şekilde, Doğu Akdeniz'de pozisyonunu güçlendirmek isteyen Rusya Libya'da da ayak basacak yerler elde etmelidir. Bundan dolayı Kremlin, 2015'de Şam rejiminin Rusya'ya dönük yayınladığı daveti Suriye'ye, dolayısıyla da Orta Doğu-Doğu Akdeniz jeopolitiğine bir müdahale için meşruiyet zemini olarak kullanmıştır (Çolak vd., 2019: 22). Bir başka anlatımla Rusya, bölgenin en önemli aktörlerinden biri olarak Doğu Akdeniz'deki varlığını garantilemeye dönük politikalar izlemektedir. ABD ve AB son yıllarda Doğu Akdeniz'de etkinlikleri azalmakta ve böylece Rusya izlediği dış politikada çeşitli atılımlar gerçekleştirebilmiştir. Özellikle sahip olduğu doğal gaza alternatif transfer yolları üzerinde söz hakkı elde ederek bölgedeki gerek ticari gerekse de stratejik pozisyonunu koruma altına alarak daha da güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle, enerji sektörünü büyük ölçüde elinde tutan Rusya kendisine alternatif olabilecek enerji kaynaklarına sahiplik eden Doğu Akdeniz'de de fiziki varlığını güçlendirmeye dönük politikalar izlemektedir (Dilaver, 2018, 2).

Rusya coğrafik konumu itibariyle Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji oyunlarına askeri ve ticari adımlar atarak dışarıdan müdahil olmaya çabalamaktadır. Rusya Suriye'deki iç savaş ve çatışmalara müdahale etmektedir. Özellikle Karadeniz'deki büyük donanmasını Akdeniz'e indirmek suretiyle Ortadoğu'daki geçiş güzergahlarını kontrol etmeye çabalaması Rusya'nın atmış olduğu adımların en bilinenidir. Bu suretle Basra Körfezi'nin rakibi olarak Doğu Akdeniz'deki gelişmeleri yakından takip ederek, bölgede kurulan enerji oyunlarının bir parçası olmak için müdahil olmaya çalışmaktadır. Rusya'nın bu adımları atmasının en önemli nedenlerinden biri şüphesiz şu anda doğal gaz sattığı ülkelerdeki satışını etkileme kapasitesine sahip olmasıdır. Bu kapsamda Türkiye ve Avrupa pazarları Rusya açısından en önemli pazarlardır. Bu noktada bölgedeki ülkelerle iyi ilişkiler içinde olan Rusya, İsrail'le ilişkilerini geliştirerek, bölgede yeni bir gelişme olan enerji kaynaklarından pay almaya çalışmaktadır (Özdemir, 2018, 13; Üstün, 2016, 5).

4.4. AB'nin Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Yönelik İzlediği Politikalar

Enerji alanında Rusya'ya bağımlı olan AB'in bu bağımlılığı azaltabilecek bir enerji kaynağı potansiyeline sahip olan Doğu Akdeniz politikası, GKRY ve Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı tutumlarını destekleyen tarzdadır. AB, Doğu Akdeniz'in en önemli ülkesi olan ve aynı zamanda ihtiyacı olan enerji kaynaklarının en makul transfer güzergâhı üzerinde bulunan Türkiye ile iş birliği yapmaktan kaçınmaktadır. Bu tavrı nedeniyle AB, hem Kıbrıs meselesinde net bir biçimde Ankara ile ters düşmekte hem de Doğu Akdeniz'de etkin olma şansını zora sokmaktadır. Esasında AB bu politika ile Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi oyun dışı bırakarak iş birliğinden kaçınma çabası içine girerek Rusya karşısındaki pozisyonunu da zayıflatmaktadır. Çünkü Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi bypass edecek politikalara devam etmesi AB açısından bölgedeki enerji kaynaklarının Avrupa'ya transferini geciktirmekte ve buna bağlı olarak enerjide Rusya'ya olan bağımlılığının devam etmesine neden olmaktadır (İnat, 2018).

AB, ekonomisinin petrol ve doğal gaz ithalatına olan bağımlılığından ötürü arz güvenliğine önem vermekte ve arz güvenliğini sağlamak için girişimlerde bulunmaktadır. Artan enerji bağımlılığı karşısında AB enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesine ilişkin politikalar geliştirmektedir. Özellikle AB; Rusya'ya olan doğal gaz bağımlılığını azaltmak için çeşitli alternatif projeler üretmektedir. Bu noktada Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji kaynaklarını kendisine bağlayacak olan projelere finansal destek sağlamaktadır (Kantörün, 2010: 99-100). Özellikle East-Med Boru Hattı Projesi bu bakımdan oldukça önemlidir. Anılan proje sayesinde Akdeniz'de inşa edilecek bir boru hattı vasıtasıyla GKRY ve İsrail sahalarındaki enerji kaynakları önce Yunanistan'a, oradan da AB pazarına doğrudan boru hattıyla ulaşabilecektir. Bu nedenle de

anılan proje bölgedeki enerji kaynakları transfer rotaları arasında en fazla gündemde yer alan proje özelliğine sahiptir. Projenin hayata geçirilmesi için ilgililer sık sık bir araya gelip çeşitli açıklamalar yapmaktadırlar. Ancak projenin hayata geçirilmesi noktasında bugüne kadar atılmış somut bir adım söz konusu değildir. Kasım 2018’de GKRY, Yunanistan ve İsrail aralarında bir iş birliği anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma ile 2 bin kilometre uzunluğunda dünyanın en uzun ve derin boru hattını inşa etmeye hazırlandıklarını belirtmişlerdir (Karagöl, 2019).

Günümüz itibariyle Doğu Akdeniz’in en büyük petrol ve doğal gaz müşterisi AB’dir. Özellikle Doğu Akdeniz’in enerji kaynaklarının transferi için geliştirilen yeni petrol ve doğal gaz boru hatları projeleri ile birlikte, enerji konusunda AB’nin bölgeye bağımlı olacağı dile getirilmektedir. Bunun yanında, uzun yıllardır bölge ülkelerinden Avrupa’ya yönelik yoğun bir göç dalgası söz konusudur. Bölgedeki siyasal ya da ekonomik her kriz, binlerce insanın Avrupa’ya, özellikle de güney Avrupa ülkelerine yasal ya da yasadışı yollardan göç etmesine neden olmaktadır (Uzun, 2003, 2).

4.5. ABD’nin Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Yönelik İzlediği Politikalar

ABD, dünyanın en çok enerji kaynağı tüketen aktörü konumundadır. ABD’nin dış politikasında enerji güvenliği en önemli karar noktalarından biridir. Bu nedenle dünyanın farklı bölgelerindeki enerji kaynakları üzerinde hâkimiyet kurmaya yönelik politikalar izlemektedir. Bu kapsamda ABD, enerji bağımlılığını azaltmaya çalışarak birlikte kaynak çeşitliliğini de artırmaya yönelik politikalar izlemektedir. Özellikle petrolün Batıya sorunsuz transferi ve fiyatının düşürülmesi ABD için hayati öneme sahip unsurlar olarak görülmektedir (Akbaş ve Pala, 2014: 236). Bu yönüyle değerlendirildiğinde ABD’li Noble şirketine GKRY tarafından bölgede doğal gaz arama ve sondaj yapma yetkisi vermesi ile birlikte ABD’nin bölgedeki ekonomik etkinliğinin arttığı ifade edilebilir. Bunun sonucunda NATO vasıtasıyla bölgedeki askeri varlığını da güçlendirmektedir. Suriye ve Libya gibi istikrarsız bölgelerin varlığı ABD’nin bölgeye bakışında salt ekonomik faktörlerin etkili olmadığını aynı zamanda güvenlik gerekçeleriyle bölgedeki oyunun içinde olduğunu göstermektedir. Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının arzı bu konjonktürü güçlendirmektedir. NATO’nun enerji güvenliğinin sağlanmasında yeni roller üstlenmesi de bu kapsamda söz konusudur (Örmeci, 2014, 380-381).

ABD Senatosu tarafından Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de arama ve sondaj faaliyetleri kapsamında bölgeye ikinci bir sondaj gemisi göndermesi karşısında 26 Haziran 2019’da “Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Tasarısı” onaylanmıştır. Tasarı ile ABD, İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs arasında enerji iş birliğini koordine etmek üzere “ABD-Doğu Akdeniz Enerji Merkezi” kurulması hedeflenmektedir. Tasarı aynı zamanda Kıbrıs ve Yunanistan’a yönelik çeşitli askeri yardımları da bünyesinde barındırmaktadır. Öyle ki tasarı silah satışları noktasında Kıbrıs’a uygulanan yaptırımların kaldırılmasını, Yunanistan’a doğrudan 3 milyon ABD Doları tutarında askeri yardım yapılmasını ve her iki ülkeye de 2020-2022 yılları arası Uluslararası Askeri Eğitim Yardımı yapılmasını öngörmektedir. ABD böylece, ABD-Doğu Akdeniz Enerji Merkezi Doğu Akdeniz’de zayıflayan gücünü artırmaya çalışmaktadır. Ayrıca ABD, East-Med bloğuna Cezayir, Mısır, Ürdün, Moritanya, Fas ve Tunus’u da dâhil ederek bloğu genişletmeye ve East-Med blokunu kendi hedeflerine uygun bir savunma ittifakına dönüştürmeyi istemektedir. Bu yönüyle ABD merkezli enerji şirketi ExxonMobil’in Doğu Akdeniz’deki varlığının ekonomik olmaktan ziyade ABD politikalarına destek için olduğu rahatlıkla ifade edilebilir (SDE, 2019, 15).

4.6. Çin’in Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Yönelik İzlediği Politikalar

Çin’in Doğu Akdeniz ile olan ilgisi pragmatik temeller üzerine inşa edilen küresel stratejik ortaklık vizyonu olan “Tek Yol Tek Kuşak Projesi” kapsamında gerçekleşmektedir. Anılan proje Türkiye ve İran üzerinden Avrupa ile bağlantı noktaları oluşturmaktadır. Bu nedenle Çin; Türkiye ve İran’ın altyapısını güçlendirerek bu hattı Doğu-Batı ticareti açısından daha hızlı ve kârlı bir duruma getirmek istemektedir. Ancak Çin’in, Ortadoğu’da Rusya ve ABD’ye göre daha zayıf bir fiziki varlık göstermesi nedeniyle projenin geleceği konusunda çeşitli şüpheler yaşanmaktadır. Tüm bunlara rağmen bu konuda küresel bir güç olan Çin, bölgesel aktörler açısından diğer küresel güçler karşısında alternatif olarak kabul edilmektedir. Bu durum hem Çin’i bölgesel aktörlerin istikrarını sağlayacak adımlar atmaya yönlendirmekte hem de Türkiye ve İran gibi bölgesel güçler için avantaj sağlamaktadır (Çolak vd., 2019, 24).

Çin, Doğu Akdeniz ile ilgili askeri, ekonomik ve siyasi alanlardaki strateji ve taktiklerini yeniden dizayn etmektedir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz’de özellikle Rusya ile iş birliği içerisine giren Çin, ortak askeri tatbikatlar düzenlemektedir. Bir başka taraftan ise Doğu Akdeniz üzerinde petrol iletim hattı ve sıvılaştırma tesislerini kurmak için GKRY ile çeşitli ilişkiler kurmaktadır. Çin, Rusya’nın Atlantik stratejisine karşılık sürdürdüğü Avrasya stratejisinin bir gereği olarak, Berlin-İstanbul-Pekin hattında uzun vadeli hiçbir çatışmaya girmeyeceği düşünülmektedir. Çin, Rusya’dan farklı endüstriyel potansiyele ve ekonomik

olanaklara sahiptir. Bu nedenle gerçekleşen iş birliğinin stratejik ve politik ortaklık noktasında olacağı, operasyonel ve taktik seviyeye inildiğinde uzun vadede çıkar odaklı çatışma alanlarının oluşacağı gözlemlenmektedir (Putten, 2016, 342).

4.7. Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Yönelik İzlediği Politikalar

Türkiye Doğu Akdeniz'de zaman zaman Mısır, GKRY gibi bazı ülkeler ile bir takım siyasi gerginlikler ve krizler yaşamaktadır. Bölgede yaşanan bu gerginliklere ilave olarak Filistin meselesi nedeniyle zaman zaman gerginleşen Türkiye-İsrail ilişkileri de sayılabilir. Bu yönüyle Doğu Akdeniz, Türkiye için fırsatların geliştiği ve aynı zamanda risklerin çoğaldığı bir bölge haline gelmektedir (Kakışım, 2017, 440).

Doğu Akdeniz, Türkiye açısından son derece kritik üç sorun alanını barındırmaktadır. Bu sorunlardan ilki; Suriye'de yaşanan savaş ve çatışma ortamı ile şekillenen kriz ve bunun sonucunda Suriye'nin kuzeyinde Türkiye sınırında oluşturulmaya çalışılan bir terör koridoru riskinin varlığıdır. Ancak Türkiye, gerçekleştirmiş olduğu sınır ötesi operasyonlar ve stratejik hamleler ile ortaya çıkan bu riskleri önemli düzeyde azaltmayı başarmıştır. İkinci sorun alanı ise; Türkiye'nin enerji alanında merkez ülke olma yolunda izlediği politikalar açısından Doğu Akdeniz'de yaşanan ihtilaflar ve gelişmelerin ciddi riskler taşımasıdır. Oluşan bu riskler karşısında Türkiye uluslararası hukuktan doğan haklarını savunmakta ve kendini bypass eden anlaşmalara karşı doğru zamanda doğru kartlarla çeşitli hamlelerle cevap vermektedir. Üçüncü sorun ise; Türkiye açısından Doğu Akdeniz, Kıbrıs sorunu bağlamında büyük önem arz etmektedir. KKTC'nin haklarını uluslararası arenada korumak Türkiye'nin öncelikleri arasındadır. Türkiye için Kıbrıs sorunu halen çözümsüz bir durumdadır ve yaşanan gelişmeler çözüm adına umut verici değildir (Ozan, 2019).

Kıbrıs Adası'nda Türk ve Rum kesimi arasında hala kalıcı bir çözümün bulunamaması nedeniyle adada garantör ülkelerden biri olan Türkiye'nin GKRY ile ilişkiler geliştirmesine engel olmakta, hatta Türkiye GKRY'ni resmi olarak tanımamaktadır. İtilaflı olan bu durum, Doğu Akdeniz'de yeni enerji kaynaklarının keşfi ile birlikte başka bir boyuta ulaşmıştır. Bu alandaki esas anlaşmazlık ise MEB alanlarından kaynaklanmaktadır. Türkiye ve KKTC adanın MEB'lerinde bulunan enerji kaynaklarının adadaki her iki topluma ait olduğunu kabul etmektedir. Ancak Kıbrıs sorununun hala kalıcı bir çözüme kavuşturulamamış olması nedeniyle Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının nasıl bir yöntemle ve ne şekilde AB'ye transfer edileceği noktasında belirsizlikler söz konusudur (Kakışım, 2017: 440). Bir başka ifadeyle Doğu Akdeniz'de Türkiye açısından çözülmesi gereken en önemli sorun, GKRY ile yaşadığı MEB yetki alanlarının sınırlandırılması sorunudur. GKRY; Türkiye ve KKTC'ni bypass ederek uluslararası hukuku çiğnemekte ve tek taraflı kendi MEB alanlarını ilan etmektedir. Türkiye ve KKTC ise bu durum karşısında GKRY'nin Kıbrıs'taki Türk toplumunu temsil etmediğini ve bu nedenle KKTC'ni muhatap almadan gerçekleştirmiş olduğu tek yanlı işlemlerin ve imzaladığı uluslararası anlaşmaların geçersiz olduğunu dile getirmektedir (Üstün, 2016, 8).

Türkiye Doğu Akdeniz'de yaşanan anlaşmazlıklara rağmen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku'na aykırı olan bir girişimin içinde yer almamakta, diğer bölge ülkelerinin uluslararası hukuktan doğan haklarını ihlal etmemektedir. Türkiye özellikle her fırsatta Doğu Akdeniz'e sahilدار ülkelerle olan anlaşmazlıkların hukuksal çerçevede çözülmesi ve bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşımın adil yapılması gerektiğini dile getirmektedir (Acar ve Yılmaz, 2018, 605). Türkiye, Doğu Akdeniz'e ilişkin uluslararası hukuktan doğan hakları doğrultusunda geliştirdiği savları ve sahip olduğu önemli jeopolitik konumu ile diğer aktörlere nazaran daha istikrarlı bir duruş ortaya koymaktadır. Yunanistan ve GKRY'nin içinde bulunduğu derin ekonomik krizler, Suriye ve Mısır'daki ekonomik ve siyasi krizler ile savaş ve çatışma ortamı, İsrail'in başta komşu ülkeler olmak üzere Türkiye ile yaşadığı problemler, Doğu Akdeniz'deki tansiyonun önemli ölçüde yükselmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin söz konusu alanda egemen olma çabaları uluslararası hukuka uygun bir şekilde yapılamadığı takdirde güç kullanımına varacak ölçüde gerilimleri kaçınılmaz kılacaktır (Kedikli ve Deniz, 2015, 400).

Doğu Akdeniz'de KKTC, 12 millik karasuları ilan etmekle birlikte KKTC açısından yaşanan en önemli gelişme, 2011 yılında GKRY'nin sondaj çalışmalarına başlamasıdır. GKRY'nin atmış olduğu bu adım karşısında KKTC, Türkiye ile 2011 yılında "Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Antlaşması" imzalayarak TPAO'ya deniz alanlarında petrol ve doğalgaz arama ruhsatı vermiştir. Bu ruhsat alanları GKRY'nin ruhsat alanları ile çakışmaktadır. Yine 2011 yılında yapılan bir başka antlaşma ise TPAO; arama, sondaj, üretim ve işletme yetkisi veren "Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşımı Sözleşmesi"dir. Sözleşme hükümleri çerçevesinde olası üretim halinde de yarı yarıya paylaşım gerçekleştirilecektir (Kütükçü ve Kaya, 2016 92).

Türkiye, Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ile ilgili bütün uluslararası hukuksal haklarını korumaya yönelik politikalar oluşturmakta ve gerekli adımları atmaktadır. Bu adımlardan biri Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) Rodos Adası'nın güneydoğusunda petrol arama ruhsatının verilmesidir. Atılan bu adım, Türkiye tarafından bölgede gerçekleştirilen ilk devlet uygulaması olması münasebetiyle önem arz etmektedir. Türkiye tarafından Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen ikinci devlet uygulaması; 2002 yılında Doğu Akdeniz'de Norveç Şirketi adına Türkiye'nin muhtemel kıta sahanlığı sınırları içerisinde enerji kaynaklarına yönelik jeofizik araştırmalar yapan bir geminin, Türk savaş gemileri tarafından Türk kıta sahanlığını ihlal ettiği gerekçesiyle rotasından döndürülmesidir (Akbaş ve Gedikli, 2015, 430).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz özelinde izlediği politikalar genel çerçevede bölgesel ve küresel aktörlerin bölgede herhangi bir oldubittiye getirecekleri faaliyetlere izin vermeyerek kendini ve KKTC'yi bypass edecek olan her türlü hamleyi engellemeye yöneliktir. Türkiye'nin izlediği bu politikalar özellikle Suriye bağlamında başarılı olarak kabul edilmektedir. Suriye'nin kuzeyinde, sınır hattı boyunca uzanan bir terör koridoru Türkiye tarafından defacto bir güvenli bölgeye dönüştürülmüştür. Son günlerde Türkiye tarafından oluşturulan bu güvenli bölge, Fırat'ın doğusuna taşınmak istenmektedir. Türkiye'nin atmuş olduğu bu adımlar sayesinde, ABD'nin devlet-altı örgütlerle iş birliği kurarak Basra'dan Akdeniz'e uzanan enerji hattı oluşturma çabalarına engel olunmuştur (Ozan, 2019).

SONUÇ

Ortadoğu'da yaşanan savaş ve çatışma ortamlarının sürekliliği ve istikrarsız yapıların varlığı Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarını daha önemli hale getirmekte ve gündeme taşımaktadır. Söz konusu kaynakların üretiminin yanı sıra transferi sorunu da konunun başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Mısır, Suriye, Lübnan, İsrail, Yunanistan, GKRY, KKTC, Türkiye, Kıbrıs Adası üzerinde garantör ülke olan İngiltere gibi ülkelerin bölgedeki enerji kaynakları üzerinde uluslararası hukuktan doğan hakları mevcuttur. Nitekim bu kadar ülkenin söz hakkının olduğu bir bölgede anlaşmazlıkların çıkması ve zaman zaman tansiyonun yükselmesi kaçınılmazdır.

Günümüzde enerji kaynaklarının artan ekonomik ve stratejik değeri nedeniyle bölge kaynakları üzerindeki çatışma ihtimalinin güçlendiği söylenebilir. Benzer şekilde bölgenin ticari, kültürel ve tarihsel özellikleri de çatışma potansiyelini artırmaktadır. Bölgenin ekonomik ve politik kontrolü Akdeniz, Afrika, Ortadoğu ve Avrupa eksenlerine yayılabilecek bir dizi sorunun başlamasına neden olabilir. Ayrıca Avrupa'ya yönelen göç, mülteci, kaçakçılık, uyuşturucu gibi temel insani sorunların önemli bir geçiş noktası olarak da Doğu Akdeniz özel öneme haiz olup, bölgesel aktörlerin çıkar çatışması içine girebileceği unsurları içermektedir.

2009 yılında Doğu Akdeniz'de Tamar alanında keşfedilen ilk büyük doğal gaz keşfinin ardından sırasıyla 2010'da Leviathan, 2011'de Afrodit, 2015'de Zohr, 2018'de Nur ve Calypso, 2019'da Glaucus-1 alanlarında küresel ve bölgesel aktörlerin dikkatini çekecek düzeyde petrol ve doğal gaz keşifleri gerçekleşmiştir. Böylece komşu ülkelerin yaşamış olduğu sorunlara bu keşifler ile birlikte MEB sınırlarındaki anlaşmazlıklar da eklenmiştir. Doğu Akdeniz'in bu keşiflerle birlikte jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik önemi katlanarak artmakta, böylece küresel ve bölgesel siyaseti daha fazla meşgul etmektedir. Bu kapsamda Rusya, ABD ve İngiltere gibi büyük güçlerin bölge üzerinde alan hakimiyeti sağlamaya yönelik tutumları, deniz ve kara üsleri inşa etme politikaları, bölgesel güçlerle ittifak arayışına girmeleri, bölgenin önemini vurgulama dışında bölge üzerindeki rekabetin ve çıkar çatışmasının büyük boyutlarda sonuçlar doğurma ihtimaline işaret etmektedir.

Kuzey Denizi gibi eski petrol alanlarında yaşanan petrol üretiminin azalması ve küresel aktörlerin eskisi gibi kolay petrol ve doğal gaz elde edememesi gözleri yeni alanlara çevirmiştir. Bu kapsamda gerek küresel gerek bölgesel aktörler petrol ve doğal gaz sondaj ve arama gemilerini geçmişte pek fazla ilgi görmeyen Doğu Akdeniz'in derin sularına yönlendirmektedir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz enerji politikasının merkezine yerleşirken, bölgede büyük bir güç mücadelesi yaşanmaktadır.

Özellikle GKRY'nin İsrail ile anlaşarak Türkiye'yi bypass etmesi ayrıca MEB ilanına gitmesi bölgedeki sorunu tırmandırmaktadır. Bununla birlikte Türkiye hem kendi kıta sahanlığında hem de KKTC'nin Türkiye Petrolleri'ne verdiği ruhsat alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir. Hâlihazırda Türkiye Doğu Akdeniz'deki arama ve sondaj faaliyetlerine önce Barbaros Hayreddin Paşa sismik arama gemisi daha sonra Fatih ve Yavuz Sondaj gemileri ile devam etmekte iken MTA Oruç Reis sismik araştırma gemisinin de bölgeye gönderilmiştir. Böylece Türkiye bölgedeki egemenlik haklarını yok sayacak her türlü girişimin karşısında olduğunu kararlılıkla sergilemekte ve kendi kıta sahanlığında faaliyetlerini artırmaktadır.

Türkiye'nin bölgede faaliyette bulunan aktörlerden olan Suriye, İsrail, Mısır, GKRY ve Yunanistan ile daha çatışmalı ilişkiler içerisinde bulunması bölgedeki muhtemel gelişmelerin yakın gelecekte Türkiye aleyhine sonuçlar doğurması mümkün gözükmemektedir. Anılan aktörlerin gerek Türkiye karşıtı tutumları gerekse bölge içi enerji kaynaklarının kontrolü bakımından çeşitli kompozisyonlarla ittifak yapmaları Türkiye'nin çıkarları ile birlikte bölgenin barış ve istikrarına zarar verme potansiyeli gün geçtikçe artmaktadır.

Küresel ve bölgesel aktörler KKTC'ni yok sayıp, Türkiye'yi bölgede yalnızlaştırmaya yönelik enerji politikaları izlemektedir. Ancak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğal gaz kaynaklarına ilişkin faaliyetleri uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru haklarına dayanmaktadır. Türkiye bu kapsamda 2004'ten beri kıta sahanlığına ilişkin tutumunu net bir biçimde her platformda ortaya koymakta ve oyunun dışında olmadığını bölgede faaliyet gösteren aktörlere göstermektedir. Türkiye jeopolitik konumu itibarıyla bölgede çıkarılan ve işlenen enerji kaynaklarının Batıya transferi noktasında en avantajlı ve güvenli bir aktördür. Türkiye bu durumu ve KKTC ile ilgili statüsünü en rasyonel şekilde kullanmak suretiyle hem çıkarlarını maksimize edebilir hem de diğer aktörlere üstünlük kurma fırsatına sahip olabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Işıl ve Yılmaz, Mutlu (2018). Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Sorunsalı Üzerinden Doğalgaz Paylaşımı. *TUCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 3-6 Ekim 2018, Ankara, s. 597-607.
- Akbaş, Zafer (2017). Dünyadan Yarıma Ortadoğu'da Güç Mücadelesi: Aktörler ve Süreçler. *Geçmişten Günümüze Ortadoğu ve Mardin Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Mardin, s. 266-276.
- Akbaş, Zafer ve Gedik, Dilaver (2015). Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları Üzerindeki Türk ve Rum Rekabeti: Jeopolitik ve Jeoekonomik Bir Analiz. *1. Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı*, İzmir, s. 421-436.
- Akbaş, Zafer ve Pala, Esra (2014). ABD'nin Küresel Hâkimiyet Rekabetinde Kaya Gazının Yeri: Engeller ve Avantajlar. *Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi Tam Metin Bildiriler Kitabı*, Kocaeli, s. 232-247.
- Aksoy, Merve (2016). *Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti*. İNSAMER İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul.
- Aksu, Fuat (2013). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye-AB İlişkileri. *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Sertaç Hami Başeren (Y. Haz.), Ankara: A.Ü. SBF Yay., s. 159-196.
- Akter, Ahmet (2016). Orta Doğu Bağlamında Jeopolitik Teoriler Bir Katkı. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Yıl 38, Cilt 112, Sayı 221, s. 191-202.
- Akzeybek, Ramazan (2016). Enerji Güvenliği Bağlamında Çin'in Afrika Politikası. *Turkish Studies*, Cilt 11, Sayı 8, s. 25-42.
- Arıboğan, Deniz Ülke ve Bilgin, Mert (2009). Yeni Enerji Düzeni Siyaseti (Neopolitik): "Jeopolitik'ten 'Enerjipolitik'e". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 20, s. 109-131.
- Aydın, Erdal (2018). Geleneksel Güvenlik Yaklaşımı ile Genişleyen ve Derinleşen Güvenlik Yaklaşımının Karşılaştırılması. *Yerelden Globale Stratejik Araştırmalar III*, (Edit, Stanciu Silvius, Gökbunar Ali Rıza ve Gündüz Turan), London: IJOPEC.
- Aydın, Erdal (2019). AB'nin Güvenliği ve Türkiye'nin Rolü: NATO Füze Kalkanı Projesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 16, s. 719-735.
- Babahanoğlu, Veysel ve Bilici, Zekeriya (2018). Realizm Versus İdealizm: Göç, Bölgesel Barış Ve İstikrar Düşmanı Mı?. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 11, Sayı. 61, s. 734-740.
- Balkaş, Özer (2019). *Doğu Akdeniz'de Doğal Gaz Keşifleri, Pazarlama Senaryoları, Enerji Güvenliği ve Jeopolitika*. https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/9a30643920bb533_ek.pdf?tipi=23&туру=X&sube=0, Erişim Tarihi: 20.03.2019.
- Başeren, Sertaç Hami (2015). Kıbrıs Hidrokarbon Sorunu: Sondaj Krizi, *Enerji ve Diplomasi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 28-53.
- Bilgin, Mert (2009). Yenilenebilir ve Nükleer Yakıtların Neopolitik Anlamı-Türkiye'nin Durumu ve Gelecek Alternatifleri. *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 20, s. 57-88.
- Çolak, Yılmaz vd. (2019). *Doğu Akdeniz'den Basra'ya Krizler ve Düzen*, III. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu. Polis Akademisi Yayınları, Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (UTGAM), Ankara.
- Dilaver, Tutku (2018). *Doğu Akdeniz Enerjisi: Fırsat Mı? Tehlike Mi?*. Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No : 2018 / 23, Ankara.
- Erol, Emin (2018). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Hidrokarbon Çalışmaları. *Birlik*, Sayı 220, s. 34-38.
- Gürel, Ayla, Mullen Fiona, and Tzimitras Harry (2013). *The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios*, PCC Report 1/2013, Peace Researc Institute Oslo, (PRIO).
- Hasanov, Ali (2012). *Jeopolitik*. İstanbul: Babiali Kültür Yayıncılık.
- İnan, Şükrü (2011). Dünyada ve Türkiye'de Jeoekonomi Çalışmaları ve Jeoekonomi Öğretimi. *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 4, s. 79-116
- İnat, Kemal (2018). *Avrupa'nın Doğu Akdeniz Yanlışı*. SETA, <https://www.setav.org/avrupanin-dogu-akdeniz-yanlisi/>, Erişim Tarihi: 09.06.2019.
- İşcan, İsmail Hakkı (2004). Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, s. 47-79.
- Kakışım, Cemal (2017). Türkiye'nin Enerji Merkezi Ülke Olma Hedefi Açısından Bölgesel Riskler ve Bölgesel Fırsatlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 28, s. 431-450.
- Kantörün, Ufuk (2010). Bölgesel Enerji Politikaları ve Türkiye. *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 3, s. 87-114.
- Karabulut, Bilal (2005). *Strateji-Jeostrateji-Jeopolitik*. Ankara: Platin Yayınları.
- Karagöl, Erdal Tanas (2019). Küresel Enerji Mücadelesi. *Kriter Dergi*, Yıl 4, Sayı 35, <https://kriterdergi.com/dosya-dogu-akdenizde-soguk-savas/kuresel-enerji-mucadelesi>, Erişim Tarihi: 09.06.2019.
- Katman, Filiz (2013). Levant-Doğu Akdeniz ve Enerji Satrancı. *ABMYO Dergisi*, Sayı 29-30, s. 17-26.
- Kedikli, Umut ve Deniz, Taşkın (2015). Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı. *Alternatif Politika*, Cilt 7, Sayı 3, s. 399-424.
- Lacoste, Yves (2008). *Büyük Oyunu Anlamak Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi*. İstanbul: NTV Yayınları.

- Ozan, Emre (2019). *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Stratejisi*. ANKASAM, <https://ankasam.org/dogu-akdeniz-ve-turkiyenin-stratejisi/>, Erişim Tarihi: 09.09.2019.
- Örmeci, Ozan (2014). Kıbrıs Müzakerelerinde Yeni Dönem: Enerji Jeopolitiği ve Akdeniz Birliği Olgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 31, s. 376-385.
- Özdemir, Çağatay (2018). *Rusya'nın Doğu Akdeniz Stratejisi*, SETA Analiz, Sayı 230, Ocak 2018.
- Özdemir, Volkan ve Hasan Barış (2018). Uluslararası Ekonomi Politik Bir Değerlendirme: Karadeniz ve Doğu Akdeniz Deniz Alanları Sorunu. *Turkish Studies: Economics, Finance and Politics*, Cilt 13, Sayı 22, s. 401-416.
- Özer, Sanem (2013). Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliği ve Savaşları. *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 60, s. 68-79.
- Özgen, Cenk (2016). Doğu Akdeniz'de Deniz ve Enerji Güvenliği. *Uluslararası Akdeniz Kongresi Kongre Bildiriler Kitabı*, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), İstanbul, s. 33-42.
- Peker, Hasan Sencer, Öztürk Oktay Kübra ve Şensoy Yavuz (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye'nin Enerji Güvenliği. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, s. 85-106.
- Putten, Frans Paul (2016). Infrastructure and Geopolitics: China's Emerging Presence In The Eastern Mediterranean. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 18, Sayı 4, s. 337-351.
- Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) (2019). *Doğu Akdeniz'de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açından Yapılması Gerekenler*, SD Rapor, Ankara, <https://www.sde.org.tr/Content/Upload/Dosya/Dogu%20Akdeniz%20rapor%20.pdf>, Erişim Tarihi: 09.09.2019.
- Şafak, Erdi (2015). Doğu Akdeniz'de Enerji Bağlamında Güvenlik Sorunu. *EkoAvrasya Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 8, Sayı 30, s. 6-11.
- Şeker, Burak Şakir (2018). Deniz Enerji Güvenliği: Doğu Akdeniz'deki Güncel Gelişmelerin Jeopolitik Dengelere Etkisi. *Turkish Studies: Economics, Finance and Politics*, Cilt 13, Sayı 7, s. 207-228.
- Ulaş, Bülent (2011). *Jeopolitik: Türkiye'nin Milli Güvenliği ve Avrupa Birliği Üyelik Süreci*. Başlık Yayın Grubu, 1. Baskı, İstanbul.
- Ural, Abdullah (2009). ABD'nin Enerji Hakimiyeti Teorisi ve Büyük Ortadoğu Projesi. *Akademik Orta Doğu*, Cilt 3, Sayı 2, s. 131-147.
- Uzun, Ertuğrul (2003). Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s. 1-32.
- Üstün, Nazlı (2016). *Doğu Akdeniz'de Enerji Politikaları ve Kıbrıs Müzakerelerine Etkisi*. Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Araştırma Raporu, Konya Ticaret Odası, Konya.
- Yaycı, Cihat (2012). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, s. 1-70.
- Yıldırım, Şafak Beren (2016). *Yunanistan'ın Doğu Akdeniz Politikası ve Münhasır Ekonomik Bölge Paylaşımı*. BİLGESAM Analiz Avrupa, No:1303, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM), İstanbul.
- Yılmaz, Emre (2018). Doğu Akdeniz'de Enerji Çıkmazı. *SETA Perspektif*, Sayı 188, Mart 2018.
- Yılmaz, Halil İbrahim (2016). Ortadoğu'nun Jeo-Ekonomik Önemi ve ABD'nin Ortadoğu Politikasının Ekonomik Nedenleri. *TESAM Akademik Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s. 99-128.
- Yücedağ, Ahmet (2019). *Doğu Akdeniz'in Münhasır Ekonomik Bölge Problemleri ve Türkiye'nin Yalınlaştırılması*. İstanbul: SDAM, Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi.